

УДК 739.2 (477)

DOI 10.32461/2226-3209.1.2025.327951

Цитування:

Бойко В. І. Особливості репрезентації образів давньоруської міфології в мистецтві Київської Русі крізь призму синергетики православної та язичницької віри. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 1. С. 213–217.

Boyko V. (2025). Features of Representation of Images of Ancient Rus Mythology in the Art of Kyiv Rus through the Prism of Synergetics of the Orthodox and Pagan Faith. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 213–217 [in Ukrainian].

Бойко В'ячеслав Іванович,
кандидат філософських наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри
мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-0842-7450>
vboiko@dakkkim.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОБРАЗІВ ДАВНЬОРУСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ В МИСТЕЦТВІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ КРІЗЬ ПРИЗМУ СИНЕРГЕТИКИ ПРАВОСЛАВНОЇ ТА ЯЗИЧНИЦЬКОЇ ВІРИ

Мета статті – виявити особливості мистецької репрезентації значущих образів язичницької міфології давніх русинів після хрещення Київської Русі крізь призму проблематики синергетики православної віри і поганської культури. **Методологія дослідження.** Застосовано аналітичний, історико-культурний, інтерпретологічний та типологічний метод, а також метод компаративного аналізу, метод семантичного аналізу, мистецтвознавчий та композиційний метод. **Наукова новизна.** Розглянуто проблематику співіснування поганських образів, символів та мотивів з християнськими в Київській Русі XI–XIII ст.; на основі мистецтвознавчого аналізу наручних ювелірних виробів (браслетів) означеного періоду простежується явище синергетики співіснування православних та язичницьких вірувань давніх русинів. **Висновки.** Незважаючи на значний культурний вплив Візантії багато давньоруських язичницьких образів продовжували лишалися незмінними в декорі художніх виробів, що сформувало феномен синергетичного співіснування православних і поганських культів та їх репрезентації. Поєднуючись з архаїчними релігійними уявленнями та обрядовістю, православний культ утворює складний синкретичний комплекс, що існував протягом багатьох наступних століть. Наявність браслетів-манжетів із язичницькими сюжетами та символами у скарбах давньоруських князів XI–XIII ст., поруч із ювелірними виробами, із зображенням християнських святих та схвалених церквою зооморфно-флоральних мотивів засвідчує синергетику співіснування поганської та християнської символіки в мистецтві Київської Русі означеного періоду. Поруч із поганськими образами, зазвичай репрезентованими в геометричному орнаменті нижнього ряду браслета, у верхньому ряді представлені канонічні та апокрифічні християнські символи і образи (дерево життя, грифони, сирини та ін.), а також мотиви язичницької обрядовості (зокрема купальської).

Ключові слова: давньоруська міфологія, Київська Русь, поганська культура, язичницькі образи, браслети, купальські мотиви, грифони.

Boyko Vyacheslav, PhD in Philosophy, Associate Professor, t.a. Head of the Department of Art Expertise, National Academy of Culture and Arts Management

Features of Representation of Images of Ancient Rus Mythology in the Art of Kyiv Rus through the Prism of Synergetics of the Orthodox and Pagan Faith

The purpose of the article is to identify the features of the artistic representation of significant images of the pagan mythology of the ancient Rusyns after the baptism of Kyivan Rus through the prism of the problems of the synergetics of the Orthodox faith and pagan culture. **Research methodology.** Analytical, historical-cultural, interpretative, typological, comparative, semantic, art-historical and compositional methods were applied. **Scientific novelty.** The problems of the coexistence of pagan images, symbols and motifs with Christian ones in Kyivan Rus in the 11th–13th centuries are considered; on the basis of the art-historical analysis of wrist jewellery (bracelets) of the specified period, the phenomenon of the synergetic coexistence of Orthodox and pagan beliefs of the ancient Ruthenians is traced. **Conclusions.** Despite the significant cultural influence of Byzantium, many Ancient Rus pagan images remained unchanged in the decor of artistic products, which formed the phenomenon of synergistic coexistence of Orthodox and pagan cults and their representation. The Orthodox cult combined with archaic religious ideas and rituals to form a

complex syncretic complex that lasted for many centuries to come. The presence of bracelets-cuffs with pagan plots and symbols in the treasuries of the Old Rus princes of the 11th-13th centuries, along with jewellery depicting Christian saints and zoomorphic-floral motifs approved by the church, testifies to the synergy of the coexistence of pagan and Christian symbolism in the art of Kyivan Rus of the specified period. In addition to pagan images, usually represented in the geometric ornament of the lower row of the bracelet, the upper row presents canonical and apocryphal Christian symbols and images (the Tree of Life, griffins, sirens), as well as motifs of pagan rituals (in particular, Kupala).

Keywords: Old Rus mythology, Kyivan Rus, pagan culture, pagan images, bracelets, Kupala motifs, griffins.

Актуальність теми дослідження. Після 988 р. на території Київської Русі розпочинається процес заміщення поганської релігії християнством, що в різноманітних історичних умовах мало доволі варіативні прояви. Це простежується від прагнення будь-якими засобами поширити канонічний варіант християнства, показовим прикладом чого є перші роки після хрещення Київської Русі і часи проведення реформи Нікона, до лояльного ставлення щодо інтегрування язичницької канви в християнський канон, що отримало форму так званого двовір'я. Християнська традиція трансформувалася і православна віра X–XII ст. відрізнялася від візантійської, особливо в обрядовості, та власне і від православ'я наступного, післямонгольського періоду. Характерним для культурно-мистецьких проявів давніх русинів після проголошення християнства стає синтезування різноманітних вірувань, як античних, так і слов'янських, шляхом нашарування міфології та встановлення нових спільних свят. У творах мистецтва це спостерігається в існуванні зображень як апокрифічних образів, так і традиційних образів давніх культів. В сучасному українському мистецтві звернення до мистецтва часів Київської Русі як до багатого джерела художніх образів, в яких закладено основи ментальності нації, особливості світобачення і світосприйняття є поширеною практикою, що зумовлює актуальність статті. Розширення та збагачення наукового знання щодо синтезу православних та язичницьких образів має важливе значення в контексті сучасної рецепції мистецтва Київської Русі.

Аналіз досліджень і публікацій. Історіографія питання взаємодії християнсько-візантійської та язичницької релігії та особливості її проявів, зокрема в мистецтві Київської Русі досить широка. Серед останніх досліджень та публікацій назовемо зокрема статтю Г. Гордієнко «Характер рецепцій візантійських культурних цінностей у давньоруському мистецтві і літературі» [5], що присвячена порівняльному аналізу рецепцій візантійських культурних цінностей в іконописі, монументальному живописі та літературі Київської Русі; окремі аспекти

розглядає Л. Беліменко в публікації «Спадковість традицій Київської Русі в сучасній святково-обрядовій культурі» [3]; семантичну та іконографічну сутність художнього образу грифона в мистецтві середньовічного Галича виявляє О. Білик в статті «Образ грифона в Галицькому середньовічному мистецтві» [4]; О. Барбалат, аналізуючи знакову символіку фітоморфних орнаментів [1] та розглядаючи художньо-образні особливості символу Дерева життя в києворуському золотарстві XI – першої половини XIII ст. [2], Ю. Нікіщенко в статті «Символіка окремих геометричних орнаментів української вишивки» [7], М. Ягодинська у публікації «Ювелірні вироби з давньоруських пам'яток Західного Поділля (за матеріалами Тернопільської області)» [11] та ін.

Мета статті – виявити особливості мистецької репрезентації образів язичницької міфології давніх русинів після хрещення Київської Русі крізь призму проблематики синергетики православної віри і поганської культури.

Виклад основного матеріалу. Архаїчна язичницька символіка широко представлена як в творах декоративно-прикладного мистецтва, так і в ювелірних виробах Київської Русі. Особливий інтерес представляють золоті та срібні вироби зі скарбів знаті XII – початку XIII ст. (кольти, браслети, намисто, дідеми та ін.), на яких в різноманітних варіаціях репрезентовано понад п'ятдесят сюжетів: дерево життя, птахи, леви, сирени, лілеї, кентаври, собако-птахи, вузли, рослинні візерунки, грифони, воїни, танцюючі жінки, християнські святі, сходження Олександра Македонського до Небо на грифоні та ін. У різних поєднаннях вони утворюють складні композиції, які лише на початку XIII ст. почали втрачати свою гармонійність і зміст. Кожне із цих сюжетів не є виключно давньоруським, а скоріше схожий на мандрівні сюжети словесного фольклору й апокрифів, широко поширених у мистецтві Візантії, Західної Європи та Близького Сходу. Візантійські та іранські тканини й срібні посудини з карбованим оздобленням на кілька століть поширили ці античні сюжети на європейській землі, де вони прижилися і злилися в

середньовічному мистецтві з місцевими архаїчними і, швидше за все, схожими поглядами на магічну, чарівну силу зображень дерев, сонця, води, проростаючих рослин або фантастичних доброзичливих чудовиськ, наділені кігтями лева, зубами собаки та пір'ям орла, щоб вони могли захищати все добре.

Семантика весільних обрядів і жіночих ювелірних прикрас завжди була пов'язана з кількома віруваннями: захистом від зла та уявленням про родючість. Життєдайна сила нареченої символізується у вигляді молодого паростка, дерева життя, двох птахів обабіч дерева (символ весільного подружжя), або у вигляді двох крилатих собак чи сирен, які слід порівняти з феями та крилатими жінками-сиренами (русалками) слов'янського фольклору (вони забезпечують родючість полів). З найдавніших часів образ зерна, що дозріває на полях, переплітався у свідомості хліборобів з образом жінки, яка чекає на народження дитини. На золотих колтах, окрім рослинних орнаментів, зазвичай зустрічається зображення молодої жінки в дорогих головних уборах. Весільні обряди також пов'язані із зображеннями стиглого хмелю та рогів достатку, які також зустрічаються на колтах [12].

Давньоруський дуалізм поділяв світ потойбічних сил на добрих і злих, що проявляється також в оздобленні ювелірних виробів XI–XIII ст. Якщо сили добра представлені тут язичницькою магією родючості в узагальненому сенсі (образ «жінки-рослини»), то охоронна магія (від зла) – у вигляді добре озброєних і доброзичливих язичницьких чудовиськ, «засвоєних і розвинутих християнським мистецтвом» [4, 71]. Найбільш показовим у цьому контексті є грифони – істоти з головою і крилами орла та тулубом лева, які «як християнський символ означав у візантійському і галицькому мистецтві подвійну природу Христа – божественність (птах) і людськість (тварина)» [4, 73], а також крилаті двоногі собаки та чотирилапі крилаті леопарди з відкритими щелепами і однією піднятою лапою проти ворога.

Варто зазначити, що незважаючи на те, що дослідники заперечують чітке розмежування прихильників язичницьких та християнських образів за класовим принципом, все ж більшість археологічних знахідок, датованих кінцем XI – початком XII ст. засвідчують наявність поганських символів лише на тих речах, що не мають безпосереднього відношення до релігії. Так, наприклад, на золотих колтах і коронах до

весільних або обрядових шат княгинь набір символів ніколи не виходить за межі християнського апокрифічного фольклору, серії знайомих образів, схвалених християнством: дерево життя, квіти лісу, сирини і квітучі хрести. Саме на таких ювелірних прикрасах з'являються перші емалеві зображення християнських святих, що витісняють напівязичницьку символіку. Особливу увагу привертає зображення дерево життя, що визначається науковцями як «символ символів, покладений в основу космогонічних міфів різних народів світу, джерело вічного життя та один із символів раю у християнській традиції» [6, 49]. Універсальний символ, відомий в усіх стародавніх язичницьких релігіях, що «виражає форми життя в органічних взаємозв'язках і людини – як частини натурального космосу» [8, 125] у Біблії виступає як Дерево життя та Дерево пізнання добра і зла, а в християнській іконографії зазвичай його зображення уособлює хрест.

Натомість на срібних колтах зображення християнських святих не наносилося – основним мотивом є дуалістичне протиставлення добра та зла, а образами птахи, дерево життя, його покровитель собако-птах з розкритими крилами і піднятою лапою.

Серед давньоруських срібних прикрас XII – початку XIII ст. особливий інтерес для вивчення поганської символіки представляють широкі браслети з двох частин, які служили для підняття рукавів на зап'ясті. Характерним для них було відсутність християнських зображень, хоча багато таких манжетів знайдено в багатих княжих скарбниках. Натомість язичницька символіка представлена у великій кількості, швидше за все, через особливу функціональну роль манжетів як «захисника» рукавів [9, 68].

Зазвичай кожна зі сторін широкого двокомпонентного срібного браслета-манжета поділялася на дві-три арки, всередині яких були вигравіювані птахи, сирени, дерево життя, кентаври, музиканти, танцюючі або співаючі чоловіки / жінки, леви / грифони. В окремих випадках ці арки простягаються по всій поверхні, але в більшості прикраса поділяється на два ряди: у верхньому – арки з фігурами, а в нижньому – прямокутні штамп, що являють собою своєрідну основу для кожної арки. Символ, вигравіюваний у верхньому рядку, зазвичай не збігається з символом у нижньому, хоча між ними і спостерігається семантичний зв'язок. У нижньому ряді майстрами XII ст. розміщено флоральний або вузловий орнамент двох видів: рівномірне плетіння у вигляді кіски з трьох пасом або унікальний вид коси, який

включає плетіння кола (або двох кіл, поруч) з косим хрестом. Вегетативні форми в нижньому ряду, зазвичай, зображують пари з'єднаних S-подібних завитків, які нагадують коріння і пагони. Іноді в центральній щілині між пагонами художник малював овальну цятку, можливо, символізує насіння, з якого в обох напрямках виходять коріння та пагони. Листя на пагонах показані в початковій стадії росту, напіврозкриті. Вузловий орнамент розміщено в нижньому ярусі, якщо на верхньому – антропоморфний (чоловіки, які п'ють із посудини, або танцюючі жінки). Це дозволяє розглядати плетений орнамент як декоративний риф на стародавній ідеограмі води, хвилясті лінії. До речі, іноді одна з трьох пасом в косі прикрашена точками у вигляді простої хвилястої лінії. Цей пунктирний декор також іноді можна побачити на стеблах рослин, а також на самих арках.

На браслеті зі скарбниці, знайденої в 1903 р. у Михайлівському монастирі (м. Київ) у верхньому ряді зображено лева, обабіч якого розташовані два косі хрести всередині кіл; у нижньому ряді під двома косими хрестами зображено символ води – хвилясту лінію. Дослідники припускають, що це своєрідне посилення на місяць червень, місяць Русалії, а конкретно на Купальські Русалії, які припадали на час літнього сонцестояння [12]. На одному з браслетів, знайдених у Києві, у нижньому ряду всередині подвійного прямокутника видно той самий символ свята Купала: два косі хрести (без кола) поруч із водограєм. У верхньому ряду – дерево життя, обабіч якого – дві русалки-водяники у вигляді сирен. Русалійсько-купальська символіка опосередковано пов'язана з формою рослинного орнаменту з верхнього ряду (зображення стилізованої папороті у формі серцеподібної фігури вістрям догори) та хмеля (попарно сполучені корінці зображені всередині коробочок у нижньому ряду). На дугах у верхньому ряду зображено бічні пагони та куші під час цвітіння, а на «дереві життя», яке видно в деяких арках, ніби зображені стиглі гілки хмелю, а шишки тягнуть лози донизу, до землі. Рослинний світ, спраглий до вологи, виражається за допомогою папороті та хмелю. Нижній ряд браслетів, що проходить під ногами людей, тварин і птахів, переплітається з корінням і родючими ідеограмами води та сили росту.

Особливий інтерес представляє двоярусна композиція на браслеті із зображенням людей або істот з людськими обличчями. З лівого боку в центральній арці – стилізоване дерево життя у формі папороті; дві

сусідні арки мають сирени, повернуті головами до дерева. З іншого боку дві сирени стоять одна проти одної, а в кінцевій арці зображено стиглий хміль. Голови сирен – молоді дівчата, непокриті, без німбів. Біля кожної з пташок-дівчат пагін кучерявої рослини. Нижній ряд кожної сторони розділений на дві панелі. З лівого боку показано коріння з щільно спленими бруньками та пагонами. Праворуч уже згадані здвоєні косі хрести, представлені дуже чітко, з водяним вузлом. Незважаючи на те, що образ сирени широко поширений у середньовічному мистецтві Старого Світу, у даному випадку мова йде про давню символіку дів-птахів та їх зв'язок з небом, водою та рослинністю, що відома у давньоруському декорі ще з епохи неоліту. Вся схема, зображена на цьому браслеті, досить тонко промальована, і всі її частини, від папороті до здвоєних косих хрестів, міцно асоціюються зі святами Русалії та Івана Купала.

Характерний декор на основі язичницьких образів, символів та мотивів присутній і на пластинчастих вузькокінцевих мідних та бронзових браслетах, що були найбільш поширеними в Київській Русі в XI – XIII ст. Пропонуючи розрізняти браслети «з вузькими не відігнутими кінцями та кінцями відігнутими назовні, спірально закрученими», М. Ягодинська наголошує на тому, що орнаментальне оздоблення («геометричний орнамент у вигляді зигзагів, прямокутників або ромбів») наносилося на поверхню браслета зубчастим штампом [11, 248]. Акцент на орнаменталістиці з язичницькими символами зроблено і в декорі підвісок до браслетів. Так, наприклад, мідні підвіски, знайдені в Звенигородському городищі-святилищі та ремісничому поселенні-посаду Бабина Долина біля Крутилова, що мали такий декор: «п'ять променів оформлені на кінцях кульками, на променях позначені грані, по центру — коло з радіальною штриховою, в яке вписана 6-пелюсткова розетка з крупною зерню по центру. Обламана дужка прикрашена концентричними колами» [11, 244]. У колекції Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника зберігаються бронзові пластинчасті браслети, оздоблені орнаментальними мотивами «переважно у вигляді геометричних зображень (ромби, трикутники, різноспрямовані лінії), однак на одному є композиція хрестоподібних зображень у вигляді лунок» [10, 362].

При цьому можна констатувати, що давньоруські майстри декоративного мистецтва наповнювали як язичницькі, так і

християнські образи глибинним змістом – мотиви є символічним вираженням ідей, а не банальним копіюванням попередніх взірців.

Висновки. Незважаючи на значний культурний вплив Візантії багато давньоруських язичницьких образів продовжували лишалися незмінними в декорі художніх виробів, що сформувало феномен синергетичного співіснування православних і поганських культів та їх репрезентації. Поєднуючись з архаїчними релігійними уявленнями та обрядовістю, православний культ утворює складний синкретичний комплекс, що існував протягом багатьох наступних століть. Наявність браслетів-манжетів із язичницькими сюжетами та символами у скарбах давньоруських князів XI–XIII ст., поруч із ювелірними виробами, із зображенням християнських святих та схвалених церквою зооморфно-флоральних мотивів засвідчує синергетику співіснування поганської та християнської символіки в мистецтві Київської Русі означеного періоду. Поруч із поганськими образами, зазвичай репрезентованими у геометричному орнаменті нижнього ряду браслета, у верхньому ряді представлені канонічні та апокрифічні християнські символи і образи (дерево життя, грифони, сирини та ін.), а також мотиви язичницької обрядовості (зокрема купальської).

Література

1. Барбалат О. В. Знакова символіка фітоморфних орнаментів киеворуського золотарства. *Гагенмейстерські читання*: Міжнар. наук.-практ. конф. (Кам'янець-Подільський, 19–20 листопада 2020 р.). Кам'янець-Подільський: К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2020. С. 73–75.
2. Барбалат О. Художньо-образні особливості символу Дерева життя в Києворуському золотарстві XI – першої половини XIII ст. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 54. С. 77–82.
3. Беліменко Л. І. Спадковість традицій Київської Русі в сучасній святково-обрядовій культурі. 2020. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/spadkovist-tradytsii-kyivskoi-rusi-v-suchasni-sviatkovo-obriadovii-kulturi-1500792585> (дата звернення: 01.01.2025).
4. Білик О. В. Образ грифона в Галицькому середньовічному мистецтві. *Мистецтвознавчі записки*. 2017. Вип. 32. С. 67–76.
5. Гордієнко Г. М. Характер реценцій візантійських культурних цінностей у давньоруському мистецтві і літературі. *Грані*. 2015. № 3(119). С. 146–151.
6. Михайлова О. Г. Міфологічна семантика «Arbor vitae» в латинськомовній анатомічній термінології. *Studia Linguistica*. 2014. Вип. 8. С. 49–54.
7. Нікішенко Ю. І. Символіка окремих геометричних орнаментів української вишивки. *Наукові записки. Теорія та історія культури*. 2002. Т. 20/21. С. 76–80.
8. Пилат О. С. Символ дерева в міфології народів свту. *Науковий вісник*. 2006. Вип. 16.4. С. 124–130.
9. Сабадаш Ю. С. Семантичні особливості транскультурних зооморфних образів у давньоруських

амулетах часів Київської Русі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2023. № 4. С. 66–71.

10. Старенький І. О., Старенька Я. О. Давньоруські прикраси з території Кам'янця-Подільського. *Науковий вісник Національного музею історії України*. 2019. № 4. С. 361–363.
11. Ягодинська М. О. Ювелірні вироби з давньоруських пам'яток Західного Поділля (за матеріалами Тернопільської області). *Археологія і давня історія України*: збірник наукових праць. 2010. Вип. 2. С. 235–248.
12. Beebe J. Pagan Elements in the Decorative Art of Medieval Rus': Rusalia, Simargl, and Pereplut. 2020. URL: <https://rezansky.com/pagan-elements-in-the-decorative-art-of-medieval-rus-rusalia-simargl-and-pereplut/> (дата звернення: 01.01.2025).

References

1. Barbalat, O. V. (2020). Symbolic Symbolism of Phytomorphic Ornaments of Kievan Rus' Goldsmithing. International scientific and practical conference 'Hagenmeister Readings', November 19–20, 2020. Kamianets-Podilskyi, 73–75 [in Ukrainian].
2. Barbalat, O. (2022). Artistic and Figurative Features of the Tree of Life Symbol in Kievan Rus' Goldsmithing of the 11th – First Half of the 13th Centuries. *Current Issues of the Humanities*, 54, 77–82 [in Ukrainian].
3. Belimenko, L. I. (2020). The Inheritance of Traditions of Kievan Rus in Modern Festive and Ritual Culture. Retrieved from URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/spadkovist-tradytsii-kyivskoi-rusi-v-suchasni-sviatkovo-obriadovii-kulturi-1500792585> [in Ukrainian].
4. Bilyk, O. V. (2017). The Image of the Griffin in Galician Medieval Art. *Art Historical Notes*, 32, 67–76 [in Ukrainian].
5. Hordiienko, H. M. (2015). The Nature of the Reception of Byzantine Cultural Values in Ancient Rus Art and Literature. *Grani*, 3 (119), 146–151 [in Ukrainian].
6. Mykhailova, O. H. (2014). Mythological Semantics of 'Arbor Vitae' in Latin Anatomical Terminology. *Studia Linguistica*, 8, 49–54 [in Ukrainian].
7. Nikishenko, Yu. I. (2020). Symbolism of Individual Geometric Ornaments of Ukrainian Embroidery. *Scientific Notes. Theory and History of Culture*, 20/21, 76–80 [in Ukrainian].
8. Pylat, O. S. (2006). The Symbol of the Tree in the Mythology of the Peoples of the World. *Scientific Bulletin*, 16.4, 124–130 [in Ukrainian].
9. Sabadash, Yu. S. (2023). Semantic Features of Transcultural Zoomorphic Images in Ancient Rus Amulets of the Times of Kyivan Rus. *Herald of the National Academy of Culture and Arts Management*, 4, 66–71 [in Ukrainian].
10. Starenkyi, I. O., & Starenka, Ya. O. (2019). Ancient Rus Jewellery from the Territory of Kamianets-Podilskyi. *Scientific Bulletin of the National Museum of History of Ukraine*, 4, 361–363 [in Ukrainian].
11. Yapodynska, M. O. (2010). Jewellery from Ancient Rus Monuments of Western Podillia (Based on Materials from Ternopil Region). *Archaeology and Ancient History of Ukraine*, 2, 235–248 [in Ukrainian].
12. Beebe, J. (2020). Pagan Elements in the Decorative Art of Medieval Rus': Rusalia, Simargl, and Pereplut. Retrieved from: <https://rezansky.com/pagan-elements-in-the-decorative-art-of-medieval-rus-rusalia-simargl-and-pereplut/> [in English].

Стаття надійшла до редакції 02.01.2025
Отримано після доопрацювання 12.02.2025
Прийнято до друку 21.02.2025